

DEMOKRACIJA

Leto VII. - Štev. 13

Trst - Gorica 3. aprila 1953

Izhaja vsak petek

Letos soppada velika noč z začetkom pomladi. Zato praznujemo vstajenje Gospodovo sredi razkošja prebujene narave, v pravem pomladanskem razpoloženju.

Narava se praznično odeva in nas sprejema v svoj mehki, nežnobarvni objem spočite in pripravljene k novim napravom za doseg vsakdanjega kruha.

Velika noč je zato letos praznik pomladanskega razkošja in družinske skupnosti.

Za velike noči doživlja vsaka slovenska družina v naši lepi velikonočni simbolični folklori liturgijo Kristusovega trpljenja in vstajenja. Saj naši starodavni običaji nalagajo družinskemu poglavarju na veliko nedeljo dolžnost, da razreže kolač ali potico in žegen razdeli med člane družine.

Pri tem se vam sama po sebi vsili misel o smotnosti poglobitve v naše pomladanske in velikonočne običaje, da dojamemo ves njihov globoki pomen za slovensko rodbinsko in narodno skupnost.

Od Haloz do Benečije, od Koroške do Primorske zasledimo isto velikonočno folkloro, s priličnimi stroškovskimi pomladanskimi poganskimi primesmi, kar je najtemeljitejši dokaz slovenske povezanosti in skupnosti na tej zemlji. Staroslovenske poganske primese praznovanja nastopa pomladi v naših velikonočnih običajih je treba pripisati simboličnemu istovetju prebujenja v naravi s Kristusovim vstajenjem.

Slovenski človek doživlja veliko noč ne samo z notranjo očistevalno miselnostjo poglobitvi, ampak tudi z vidnim zunanjim izrazom praznično prekipelavega razpoloženja.

Nič ne da, če je zunanji blesk slovenskih velikonočnih običajev tesno povezan z dosedanjim bleskom naših velikonočnih cerkvenih obredov, kar je posledica protireformacije na naših tleh.

Katoliška cerkev je namreč s podjarjanjem zunanjega formalizma in uvajanjem posebnega sijaja v svoje velikonočne obrede uspešno pobijala protestantska stremeljenja po pridobivanju tal med nami. Ta formalizem nam je v širih starih letih prešel v meso in kri, prepeljal je naše ljudske običaje, obogatil našo umetnost ter postal sestavni del slovenskega ljudskega dojemanja Kristusovega trpljenja in vstajenja.

To velja tudi za Primorsko, izzemski predele pod koprsko škofijo, ki je bila v preteklosti odvisna od Benetk, zaradi česar ni bila na njeno ozemlje razširjena protireformacijska formalistična liturgična vnaša, kar pa se je zgodilo v tržaški škofiji, ki ni bila odvisna od Benetk, in ki je zato delila usodo vseh ostalih škofij na Avstrogrskem.

Vendar je treba priznati, da se je ta zunanji formalizem prijel našega človeka drugače, kot so morali protireformatorji pričakovati. Ne samo togo nedoživeto in zato neobčuteno slovesnost, ampak polno vselega prazničnega občutja je vnašal naš človek v velikonočno slavo!

Ali ste kdaj prisostvovali na našem prazničnem velikonočnem procesiji? Verska poglobljenost našega preprostega človeka in njegova slavnostna razigranost sta tedaj prihajali do najpristnejšega izraza!

Verjetno je že vsakomur znano, da so z letošnjim letom odpravili v naši škofiji vse posebne cerkvene velikonočne običaje, ki so jih pri nas uvedli v protireformacijskem času. Ta ukrep osrednjih vaticanskih oblastev prizadene vse škofije s področij nekdanjih reformacijskih in protireformacijskih bojev. Cerkev se hoče s tem povrniti k mistični poglobitvi verskega doživljanja in opuščati zunanji pomp, ki ni več v skladu z današnjim dogajanjem v svetu.

Veliko noč bomo tako letos prvič praznovali po starem rimskem liturgičnem obredniku, med drugim tudi brez praznične velikonočne procesije.

Vera našega človeka zaradi tega ne bo trpela!

Vendar bo odpadla tista svojstvena povezanost med cerkvenim in zunanjim velikonočnim razpoloženjem, ki je dajala tako svojski izraz velikonočnim praznikom na našem podežlju in v tržaških predmestjih, medtem ko ni prihajala v taki meri v poštev v samem mestnem središču.

Kljub temu pa bo naš človek doživljal veliko noč, vsaj v mislih, tako, kakor smo je bili vsi vajeni v preteklosti. Velikonočna folklor v družinskem krogu bo še vedno v najtesnejši zvezi s cerkvenim ve-

Vstajenje

Prav v teh dneh obhaja vesoljni krščanski svet spomin onih velikih dni in noči, ko je moral Jezus preko Golgote, preganjan in zaničevan, nedolžen na sodbo pred Pilata in nato s križem na Kalvarijo, kjer je doprinesel nadčloveško žrtev za odrešenje sveta.

Sledilo je vstajenje Odrešenikovo.

Svetloba je zmagala nad temo, pravica nad krivico!

Tudi slovenski narod hodi že celo desetletje najbolj trnjevo pot svoje zgodovine. Tudi on je pričakoval, da mu bo zadnja vojna, v kateri je sorazmerno od vseh narodov največ trpel in žrtvoval, prinesla odrešenje in vstajenje.

Toda kelih njegovega trpljenja ni bil še izpit.

V matični domovini ječi narod pod totalitarnim terorjem in za mejami se morajo boriti koroški, goriški, beneški in tržaški Slovenci, prepuščeni svoji usodi, za svoj obstoj proti načrtnemu raznarodovanju, četudi je bilo to v mednarodnih pogodbah obsojeno kot zločin rododomora.

Vsi zamejski Slovenci se zavedamo te nevarnosti, zato moramo vsi, od Celovca do Trsta, držati visoko duhovne in narodne vrednote našega naroda, zgrajene na demokraciji in veri naših očetov!

Ogromne so bile krivice, ki jih je slovenski narod v teku svoje zgodovine prestal, toda nikoli ni klonil!

Zakaj naj bi klonil sedaj, ko je vendar prišel v svetu polagoma zmagovati duh demokracije in pravice nad nasiljem, sovraštvom in krivico?

Zaupajmo v svojo življenjsko silo in v pravičnost naših stremeljenj. Tudi vstajenje našega naroda mora priti!

Mi nočemo tuje zemlje in tujih duš; hočemo pa živeti življenje, dostojno kulturnega naroda v XX. stoletju sredi Evrope!

Verujemo, da so med italijanskimi in nemškimi sosedi ljudje, ki razumejo, da imamo zamejski Slovenci pravico do življenja in obstanka. To resnico naj povejo svojim narodnjakom možato in odkrito!

Ne v znamenju sovraštva in nasilja, ampak le v znamenju ljubezni in medsebojne strpnosti bomo služili plemenitim ciljem demokracije.

V tem znamenju obhajajmo praznik vstajenja Gospodovega!

Dr. JOSIP AGNELETTO

KRIŽEV POT NAŠEGA NARODA

Osem let je že preteklo od tistega aprila leta 1945, ko je umikanje fašističnih vojsk in približujoče se bobnenje topov oznanjalo še zadnjim zaslužnim narodom v Evropi, da se približuje konec drugega svetovnega klanja.

Velika noč, ki smo jo takrat preživljali, ni bila mirna, toda zato je bila polna upov in nad. Pred nami je bilo vstajenje, prepričani smo bili, da se naš križev pot približuje svojemu koncu. Iz za gorja je že svetila zlata zarja...

Zamislimo se nazaj, za borih osem let. Ali je bil takrat sploh kdo, ki ni bil prepričan, da bo naše trpljenje dopolnjeno?

V radiu, v ilegalnih listih na tej strani fronte, v javnem časopisu, revijah in knjigah na drugi, iz ust vseh državnikov in vodilnih osebnosti so neprestano zvenela gesla o demokraciji, svobodoljubnosti, pravičnem človeku, odpravi zatiranja, zapostavljanja itd. Po petindvajsetih letih fašističnega jarma in raznarodovanja »zognem in mečem« — pomislimo samo na požige naših narodnih domov, kazenske ekspedicije po naših vaseh in ustraševalne procese — je posebno naš narod na Primorskem naravnost pil te obljube. Tako so ga prevzele, da je za njihovo uresničenje brez pomišljanja doprinal žrtve, pred katerimi bi se ustrašila večina drugih, večjih in slavnějšíh evropskih narodov.

Pljuvali so nas, zasramovali in križali, a naša vera je bila močnejša kakor bes naših sovražnikov. Izbičani in krvaveči iz mnogih ran smo končno vendarle dočakali takolikonočnim obrednikom in ga bo spopolnjevala!

Naš človek bo tudi z ukinitvijo naših starodavnih cerkvenih velikonočnih običajev doživljal veliko noč z najgloblji verskim občutkom. To, kar mu bo zaradi novih cerkvenih ukrepov manjkalo, bo nadoknadil s prenašanjem svojega verskega občutja v družinske velikonočne navade, ki ne bodo tako izpadle zgolj kot praznovanje poganskega praznika pomladanskega prerojenja življenja in narave, ampak kot sodoživljanje Kristusovega zmagovalstva nad temnimi silami in Njegovega vstajenja od smrti.

Naš družinski poglavar bo še vedno na velikonočno nedeljo, čeprav ne bo več običajne in starodavne velikonočne procesije, rezal kolač ali potico in delil s svečeniškim dostojanstvom žegen svojim domačim.

ko dolgo pričakovani in tako zaželeni veliki dan. Jarem, ki nas je tlačil, je padel z naših ram. Zdravili smo se in poskusili zadihati.

Toda samo poskusili... Se predno smo namreč pošteno zajeli zrak in razširili pljuča, nas je že nekaj stisnilo, ni dovolilo prsnemu košu, da se razširi. Ljudje so razočarani spoznali, da so zepet v oklepu.

Tiste, ki so se znašli v matični domovini, je razočarala njena povojna ureditev. Namesto pričakovane demokracije, svobode mišljenja in poštenega dela so se namreč znašli v režimu, ki se glede na te

tiki veljala popolnoma drugačna načela. Narodnim manjšinam, ki bi se znašle pod njihovo oblastjo, so obljubovali polno enakopravnost, povračilo škode, ki so jim jo prizadejali fašistični režimi, pravico na ohranitev narodne posebnosti, širokogrudno upoštevanje vseh drugih želja. Med italijanskimi demokrati-emigranti in med primorskimi Slovenci-emigranti ni bilo malo stikov, na katerih so o obeh vprašanih razpravljali. Na podobnem način so govorili tudi avstrijski demokratični državniki.

Zamejski Slovenci, ki niso bili

pogodba nam je v statutu Svobodnega tržaškega ozemlja izrecno priznala enakopravnost. Varnostni svet, ki je odgovoren za našo usodo, pa naj bi bedel nad spoštovanjem vseh človeških pravic, ki ga morajo itak voditi pri njegovem delu. Se več: kar nas je v ceni A, smo upali, da bo tudi v prehodnem času Vojaška uprava dveh največjih demokracij dosledno skrbela, da ne bi pod njeno odgovornostjo gazili načel, ki jih njeni državci uveljavljata v svoji notranji in zunanji politiki.

Toda usoda je muhasta: Titova Jugoslavija je delu slovenskega naroda, ki je prej živel pod Italijo, zares prinesla odpravo narodnega zatiranja, ne nudi mu pa politične in duhovne svobode; slovenske manjšine, ki so ostale v območju tako imenovanih demokratičnih držav, pa uživajo pravzaprav formalno duhovno in politično svobodo, toda narodnostno zastopavljanje se stopnjuje iz dneva v dan.

Pri tem ni izvzeto niti Svobodno tržaško ozemlje, ki bi drugače upravljano zares lahko bilo živ primer in plamenica svobode v tej zaradi medsebojnih strasti in današnjega političnega položaja tako razbiti Evropi.

Pride Slovenec na sodišče in hoče govoriti slovensko, v jeziku, ki ga njegovi dedje govorijo na tem ozemlju že tisoč let. A ne sme! Po osmih letih vojaške uprave dveh svetovnih demokratičnih velesil mu to še vedno prepoveduje nepreklican in bolj kakor kdaj koli prej trden Mussolinijev zakon.

Slovenska občina sklene, da bo svoje vasi imenovala s domačimi imeni, ki so nekaj stoletij starejša kakor komaj petindvajsetletne italijanske spakedranke. Toda upravitelji področja zopet uprejo prst na zakon, ki je ostal v veljavi kljub temu, da so liktorski svežnji že zdavnaj odpravljeni. Isti hladen glas ponovi, da je tudi pod anglo-ameriško upravo in v polni solidarnosti z demokratično Italijo še vedno edino pravično to, s čimer so črnosraščniki poskušali izbrisati s te zemlje slovenske sadove....

Tržačan, ki se je pred črno diktaturo pred leti umaknil v Jugoslavijo, se zdaj pred rdečim samosilništvom vrne v svoje rodno mesto, ki je medtem postalo »svobodno«. Toda komaj prestopi prag, mu že zakričijo: »Kje si bil? Ti si izgubil državljanske pravice! Izgubil Brez teh pravic namreč ni dela, ni dovoljenja za stalno bivanje,

ni potnih listov. Od začetka mu to ne gre v glavo. Toda čimbolj poskuša in giblje, tembolj spoznava, da ni »Na Zahodu nič novega«, kakor bi dejal Zischka. Zanj ni pravice! V svojem rodnem mestu mora živeti kakor »D.P.« v konfinaciji, kajti na eni strani mu brani izhod stražar, na drugi pa karabinjer. Medtem pa gleda, kako grede oblasti na roko vsem, ki prihajajo z juga, ali pa optantom iz Istre, ki so optirali za Italijo, medtem ko so zanj, ki je domačin, vsa vrata in možnosti zaprta. Če po pomoti pritisne na angloameriško kljuko, ga že napotijo na italijansko; tako ga premetavajo sem in tja, dokler obupan ne spozna, da je vse zaman! Pravijo, da je pri anagrafskem uradu vloženih nad 4000 prošenj za ureditev državljankega položaja v smislu italijanskega zakona, ki je tu pravno še vedno v veljavi. Toda zaradi »previdnosti« se ta zakon trenutno ne izvaja. To je pač »pravičnina« nagrada za tiste, ki niso hoteli biti fašisti....

Da, fašizem. Ta je Slovincem v Trstu odvzel vse kulturne in gospodarske ustanove, od katerih jim do danes še nobena ni vrnjena. Toda bil je toliko samozavesten, da je enostavno izbrisal vse slovensko, naj so ljudje hoteli ali ne, med posamezniki, ki ga niso mogli, pa potem ni delal velikih razlik. Tako smo lahko videli, da je bil pri vsem protislovenskem razpoloženju tu in tam vendarle sprejet v javno službo kakšen Slovinc, medtem ko boste danes zaman iskali takšen primer! Saj izgleda celo, da prihajajo v zadnjem času na črno listoe celo tržaški Italijani. Trst postaja prava kolonija, v kateri so domačini dobri samo za »kulljek«, ne pa za sodnike ali višje upravne uradnike....

In pri vsem tem imamo še priložnost in veselje, čitati liste in lističe, ki se čudijo, kako to, da nismo zadovoljni in srečni....

Tako nadaljuje naš narod še vedno svoj križev pot. Tudi letošnja velika noč mu verjetno še ne bo prinesla vstajenja. Toda zavest, da mora vsaka krivica prej ali slej propasti, da mora vsako trpljenje dobiti priznanje, naj mu da moč, da vztraja, tako v domovini, kjer mora izvojevati priznanje duhovne in politične svobode, kakor izven njenih mej, kjer mora doseči priznanje svoje narodne samobitnosti ter pravice do razvoja in življenja.

Vesela aleluja!

TONE KRALJ: KRIŽEV POT

vrednote razlikuje od drugih diktatur samo po barvi. Nova Jugoslavija ni bila taka, kakršno so si želeli.

Toda ni naš namen, da bi danes, na tem mestu, razpravljali o tem težkem vprašanju. Predvsem nas namreč zanima naša usoda, usoda Slovencev, ki so v zamejstvu, na obrobem ozemlju sosednjih držav, in še posebno nas, ki živimo tu na Tržaškem.

Vsi državniki, katerih čustva so bila v drugi svetovni vojni na strani zahodnih demokracij, so stalno proglašali, da bodo v povojni poli-

vljučeeni v matično domovino, so torej pričakovali, da bosta nova demokratična Italija in demokratična Avstrija uveljavljali glede manjšin politiko, ki ne bo soneja na predvojnih zgrešenih ukrepih, katerih edini namen je bil, čim hitreje in popolneje uničenje vsega, kar je manjšinsko, kar je zavodno in pošteno. Upali so, da bodo prenehali z iskanjem Judežev, ki bi za pest srebrnikov prodajali narodno zavest in materino govorico ter s tem tudi svoje poštenje in čast.

Se prav posebna jamstva pa smo dobili tržaški Slovenci. Mirovna

Procesija trpinov na Kalvarijo

Veliki petek nas spominja na Kristusovo trpljenje in na njegovo bridko smrt na križu.

Trpljenje nedolžnega in mučenika smrt pravičnega odjekne veno najgloblje v čistem človeškem srcu.

Kristus je s svojim trpljenjem in s svojo smrtjo pokazal pot ne le v pravo življenje, ampak tudi v pravično borbo za življenje.

Nisem prinesel med vas mir, ampak vojno!

Da, vojno, ker je s prikazom veličine nedolžnosti in s poveljnim čistosti pred grehom dejanski vnel boj med pravičnimi in krivičnimi, med pravico in krivico!

Ne samo v verskem, ampak v življenjskem oziru sploh.

Njegov nauk ni samo pravilo in ukaz, kako moramo živeti, ampak tudi opomin, da je tudi naše posvetno življenje sveta stvar, ki ga ne more nihče teptati, preganjati ali prezirati.

Po prvi svetovni vojni smo primorski Slovenci kaj kmalu doživeli krivično nasilje bolj ali manj povsod na naši zemlji. Krivična obsodba naših nedolžnih ljudi izpod Črne vrha, ki so jih obdoličili, da so na gori podrl spomenik italijanskim vojakom, je globoko in žalostno odjeknila v naših zavestnih in čistih slovenskih srcih.

Ze kaj zgodaj se je torej začelo mučeniško trpljenje, ki se je vedno bolj spreminjalo v pravo procesijsko trpinov na goro Kalvarijo pod neusmiljenim bičem krutih hlapcev vladajočih Herodov.

Tedaj smo bili vsi Slovenci na Primorskem obsojeni na narodno smrt in smo zato vsi skupaj nosili težki križ na goro Kalvarijo. Križ, simbol trpljenja za pravično stvar!

Pravzaprav se je že med prvo svetovno vojno v Ladi pri Kobaridu zgodil eden od takih primerov zločina nad nedolžnimi, ko je neki častnik ukazal postreliti kakih dvanajst domačinov, Slovencev, z izmišljeno obtožbo, da vohunijo za Avstrije! Tudi če je šlo za pomoto, so naši vendarle trpeli krivico, ki je do sedaj nihče ni popravil!

Za časa fašizma so v Gorici obsojili na težka leta zopora lepo število slovenskih fantov s Kobariškega, ki so jih dolžili, da so s krvavim odpadkom pomazali na zidu zarisan lik Heroda v črni srajci! Fantje so bili očitno nedolžni in jok nekaterih izmed njih, ko so jih zvezane vse skupaj v težke verige tirali iz sodne dvorane v zapor, je pretresel srca nas, ki smo z njimi sočustvovali in jim bili bratje! Pod silo razmer pa smo bili žalobno tihi in nemi bratje ter priče njihovega krivanja!

Zakon je zakon in sodniki ga morajo uveljaviti! Pravica pa je pravica, ki stoji nad zakonom prav zato, ker je večna in sveta stvar, ki je nihče ne more izbrisati ali zatajiti, ne da bi prej ali slej, posredno ali neposredno, utelkel kazni! Nedolžnost je pred Bogom najsilnejša moč, in mi to spoznavamo po pravem zakonu v vsakdanjem življenju! Zato: gorje sodniku, ki služi krivičnemu zakonu!!!

Narava sama sili človeka k odporu proti krivičnemu zakonu in nasilju, zlasti ko gre za zakon in nasilje, ki zasledujeta načrtno smrt posameznika ali pa skupnosti!

Vse teorije tudi cerkvenih mislecev, ki so propovedovale načelo, da se krivičnemu zakonu in nasilnemu vladarju človek ne sme upirati, da ne zagreši še hujše gorje, so danes na tleh. Danes, ko so tudi krščanska načela nasilno ogrožena od komunističnega brezbožnega materializma.

Junaki in mučeniki niso samo tisti, ki kljubujejo in se upirajo komunizmu, ter nasilju sploh, zaradi vere, ampak tudi vsi tisti, vidni in nevidni, ki kakor koli trpijo krivico, tudi od strani cerkvenih moč in oblasti. Junak in mučenik je torej vsak, ki trpi preganjanje zaradi pravične stvari!

Odpor Slovencev proti fašističnemu nasilju in namenu, ki je imel za cilj njihovo narodno smrt, je bil upravičen. Fašizmu pa so pomagala tudi tuj cerkvena oblast, veliki duhovni, tako da je bil veliki petek Slovencev v Italiji bridkejši! Ta krivica ni za dobršni del Slovencev v Italiji in v Trstu še danes popravljena in izbrisana!

Procesija trpinov je nosila težki križ na goro Kalvarijo! V njej so križ nosili tudi naši slovenski duhovniki!

Nedolžnemu slovenskemu otroku je Herodov birli pljunil naravnost v usta, ker je spregovoril v jeziku, ki mu ga je po njegovi materi sam Bog daroval!

Veliki duhovni pa še danes pridigajo slovenskim otrokom v italijanskem jeziku, ki je otrokom tuj, in tako vršijo službo raznarodovalcev! Vedoma!

Slovensko mater so do gola slekli in jo trpinčili, da bi izpove-

da'ta to, kar izpovedati ni mogla v zavesti, da je njena zadeva pravična in nedolžna.

Na tisoče in tisoče Slovencev so uklenili v verige zaradi njihovega jezika in rodu ter jih preganjali po otokih in zaporih, da so trpeli oni, njihove družine in ves njihov narod.

»Zakaj ste pa pred policijo svojo krivdo priznali?«, je fašistiški sodnik vprašal Ivančiča na tržaškem procesu v decembru 1941, predno ga je obsodil na smrt! »Zato, ker so me tam tako bridko mučili, da je bila moja koža bolj strgana kot Kristusova koža na križu!« je trpko in odločno odgovoril Ivančič!

»Se nekaj ur in potem bo konec tega mučeniškega trpljenja!« mi je odgovoril na smrt obsojeni Vadal, ko sem mu iz sočutja rekel nekaj ljubeznivih besed!

»Nisem kriv in vem, da ne zaslužim te kazni!« je ponosno povedal v obraz sodnikom-fašistom na smrt obsojeni mladi Simon Kos.

Vse tri in še druge z njimi so ustrelili na openskem strelišču. Njihova trupla so poskrili daleč dol blizu Padove, ker so se zavlačevali, da jih na smrt ne bi smeli obsoditi, zaradi česar so se bili pričevanja njihovih trupel...

Trinajst Slovencev s Kalvarije nad Kanalom pa so obsodili na skupnih tri sto trideset let težkega zapora, češ da so streljali na finančne stražnike in enega ubili! Vsi so bili nedolžni. Toda kljub vsem dokazom njihove nedolžnosti, niso hoteli oblastva tega priznati!

Slovensko mladino so v zaporih pretepali in mučili na vse načine. Videli sem, kako so nekemu s Tržaškega dali vrečo na obraz in ga potem udarjali s pestmi, da je kričal od bolečin. Videl sem drugega s Tržaškega, kako se je vrgel z višine na kamnita tla in obležal mrt. Ni mogel prenašati trpljenja! Padel je pod križem, predno je prišel na goro Kalvarijo, in ni več

vstal! Videl sem tudi zapornike od lakote onemogle padati na tla!

Vsi Primorci smo trpeli krivico in mučeništvo za pravično stvar!

Niso tu imenovani vsi in mi zaradi tega nihče ne more zameriti, saj je bila procesija na našem križevem potu silna in mogočna. Tako silna in tako mogočna, da je bilo strah Heroda, velikih duhovnov in njihovih biričev!

Takrat smo bili Primorci vsi bratje! Imeli smo se vsi skupaj tako zelo radi, da smo svoje trpljenje laže prenašali. To skupno trpljenje nam je bilo skupna uteha! Verovali smo v pravičnost naše stvari in v svetost trpljenja!

Te procesije ni še konec! Se vla-

dajo Herodi, veliki duhovni in Pilati!

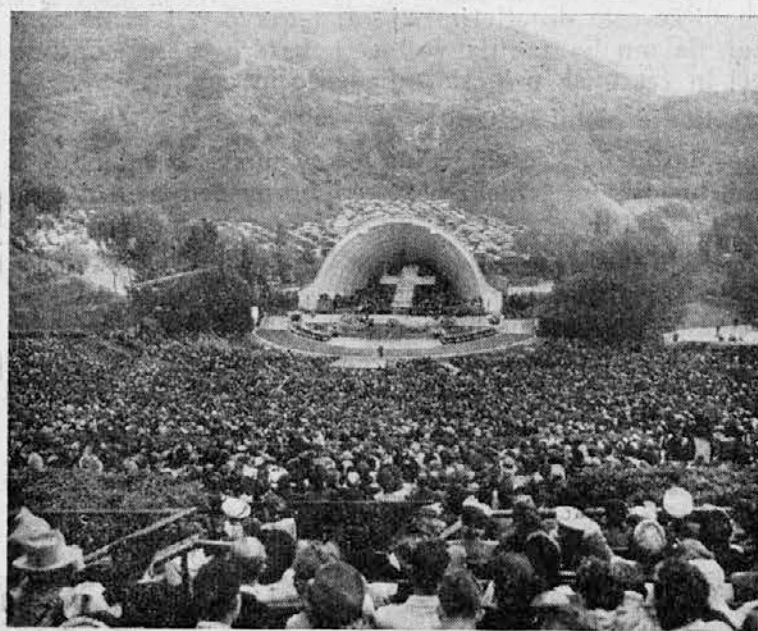
Narod naš pa ve, da je njegova stvar pravična! Tako sveto pravična, da je noben Herod, noben veliki duhovni in noben Pilat ne bo mogel dolgo zatirati in uničevati!

Slovenci in Italijani, sosedna naroda, morata najti končno skupno pot, ki ju bo družila v medsebojnem razumevanju in spoštovanju.

»Ljubite se in veselite se« velja tudi za narode, kot za ljudi na sploh.

Naj bo konec krivicam, razdružanju in sovraštvu na tem svetu! Potrebna sta nam vsem napredek in ljubezen.

EDEN IZ PROCESIJE

VELIKONOCNI PRIZORI. - Na tisoče ljudi se je zbralo na veliko-nočno jutro pred nekim gledališčem na prostem v hribih južne Kalifornije, da bi skupno proslavili veliko noč s pesmijo in molitvijo. Pevke na odru so se razpostavile sredi temnooblečenih pevcev v obliki belega križa. Kakor znano, jamči ameriška ustava veroizpovedim popolno svobodo.

SOVRAŽNIKI ITALIJE

Z italijanske strani slišimo hude pritožbe zaradi obsodbe, ki jo je izrekel tukajšnje vojaško sodišče nad izvalice neredov od 8. marca.

Sodišče se je vsekakor omejilo na uveljavljanje zakona, ki ga je uporabilo s treznim premislekom.

Šest do devet mesecev kazni vsakdo občuti. Vendar je pa za te zapeljance boljše, če v koristni samotnosti izpopolnijo svoje — sodeč po njihovem obnašanju — dokaj pomanjkljivo vzgojo, in da svoje bodoče obnašanje uravna po izkušnjah, ki so si jih pridobili.

Dogodki preteklih let so mnogo naših ljudi našli v mnogo težjih položajih, čeprav niso še zdaleč zagrešili takih dejanj, kot je bil ta poskus fašistov, da bi pomanjkanje stvarnih argumentov nadoknadili z bučnimi in ustrahovalnimi sredstvi.

Da je atentat na britanski kulturni zavod v Rimu pomenil samo dopolnilo te neprijetne slike, je občutila tudi italijanska vlada, ki je izrazila svoje obžalovanje, vendar je pa istočasno dala izraza tudi svojemu negodovanju glede tega, ker si je tukajšnje vojaško sodišče dovolilo uveljaviti zakon in v

smislu proglašeni zakoniti odred postopati proti ljudem, ki so nastopili v bomo.

S tem se je pa službena vlada v dokaj opazni meri istovetila z ljudmi, ki so uporabili bomo, ter zanje ni naša nobena beseda negodovanja!

Naglaševanje, da Italija ne more ostati gluha za trpljenje tržaškega mešča, je vsekakor zanimiv pojav, glede katerega moramo vendarle dodati, da tu ne gre toliko za trpljenje tržaškega mešča, kolikor za jalova prizadevanja ljudi, ki jih pripeljejo v Trst, da bi mesto in njegovo prebivalstvo vpleli v zakulisna prizadevanja italijanske politike.

V tem interesu italijanske vlade za podvige neofašistov prihaja do izraza popolno soglasje med De Gasperijevo vlado in tukajšnjimi predstavniki italijanskega fredenizma, in to so Palutan, Bartoli ter De Castro.

Sučajna De Castrova prisotnost pri demonstraciji, povezana s posegi v prilog demonstrantov ter izrazi simpatije ranjenecem s strani Palutana in Bartolija so pač najboljši dokaz popolne neobčutljivosti

teh ljudi za dolžnosti, ki jo zahteva njihov položaj. Saj vsi ti ljudje zavzemajo visoke položaje in za te prejemajo zavidne mesečne plače!

Da pa jih mesto in nagrada, ki je z njimi povezana, obvezuje na določeno korektno zadržanje, o tem kaže, kakor da nimajo najmanjšega pojma. Zanje obstoja samo eno: njihov slepi in neinteligentni nacionalni fanatizem. Vse, kar služi temu fanatizmu, jim je dobro. Vse, kar bi pomenilo obsodbo tega fanatizma, jim je krivo. Ne samo njim, ampak — kakor se da sklepati iz zadržanosti vlade — tudi samemu gospodu Alcideu De Gasperiju, tej samozvani personifikaciji evropske vzajemnosti...

Na podlagi tega dejstva bi vendarle hoteli napraviti neke zaključke. In prvi bi bil, da v tržaškem vprašanju in glede celotnega njegovega področja gre prva, najvažnejša in izključna pravica, spregovoriti svoje, samo prebivalcem tega ozemlja, torej Tržčanom.

Saj Trst ni mesto, ki bi bilo nastalo šele večer, in bi zato morda kakor novorojenček potrebovalo skrbnika in zaščitnika, ampak je to mesto, ki ima svojo preko tisoč let staro preteklost izven Italije. Zato so vsa ta vmešavanja v tržaške prilike s pomočjo službenih in polslužbenih posegov čisto neumestna. Navade in običaji dovoza volivcev ob vsakokratnih občinskih volitvah, dovoza govorniških deklamacij, pripeljanj v posebnih vlakih, dovoza razbijalcev in bombnih atetatorjev za »praznovanje tržaških obletnic« ter neprestanje ustrahovanja oblastev in njihovih zastopnikov in končno odkritega žaljenja javnih uslužbencev, vsega tega zares ni mogoče smatrati za dokaz neke kulture ali pa politične zrelosti!

Zato upravičeno štejemo te italijanske nacionaliste brez politične zrelosti in brez sposobnosti moralne presoje med najnevarnejše sovražnike same Italije.

Kajti če je Italija interesirana na tem, da bi ji zavezniki poverili upravo tržaškega področja, tedaj mora biti v stanju tudi dokazati, da je res sposobna, tukajšnjemu prebivalstvu zažamčiti tudi določeno mero pravičnosti in enakosti pred zakonom, določeno spoštovanje in razumevanje za njegove kulturne in gospodarske potrebe ter ono sposobnost pravične presoje, ki je prvi pogoj za vsako pošteno upravno delavnost.

Kaj pa nam bokažejo naši iredentisti? Sodeč po njih bi morali biti sojeni samo slovenski razbijači in njihovo potomstvo, dočim bi smeli italijanski razbijači nekažnovano metati bombe, počenjati vandalizme ter napadati in

Italijani in Titov obisk v Londonu

O bivanju jugoslovanskega državnega poglavarja v Londonu je izšla cela vrsta pikrih in zlobnih italijanskih komentarjev, pri čemer se je n. pr. »Corriere della Sera« trdil, da bi ohranil neko dostojnost, medtem ko je tukajšnji italijanski nacionalistični tisk bil v prikrivanju svoje zlobe dosti manj spreten.

Italijanom je bil očitno nevšečen način, kako je bil Tito sprejet. In očitno jim gre za to, da bi uspeh Titovega potovanja prikazali v simbolj brezpomembni luči.

Iz vsega tega prizadevanja je pa mogoče ugotoviti dveje. Po eni strani je gotovo, da so Britanci prevzeli neke obveze za primer, če bi bila Jugoslavija napadena z vzhodne strani.

Britanska izjava sicer ni dobila tiste obvezne formulacije, ki je značilna za zavezniško pogodbo. Toda za tistega, ki more in ume razumeti obseg britanskih izjav, ki so izrečene povsem nepristransko, ne da bi potrebovale nekega teatralnega učinka, mora biti pač jasno, da so take izjave resne.

Velika Britanija nima nobenega razloga, da bi sprejetim obvezam in prejetim protioobljubam dajala posebno publiciteto, vendar ni nobenega dvoma, da niso Tita povabili v London zato, da bi ga sprejela kraljica ali pa da bi prisostvoval letalskim vajam, ampak zato, da bi v vidika bližnjega razvoja evropske politike uskladil svojo akcijo z akcijo Velike Britanije. Če pa to zajema tudi odnose Velike Britanije in Jugoslavije do Italije, to sicer nikjer izrecno ni naglašeno, vendar pa ni mogoče dvomiti o tem, da je bilo govora tudi o tem, ker so vsaj mimogrede omenili tudi vprašanje Trsta.

Komentar, ki ga v »Corriere della Sera« priobčuje Augusto Guerriero, kaže vso vznemirjenost italijanskih opazovalcev. Guerriero bi nam sicer rad vsilil misel, da so prav Italijani tisti, ki imajo razloga, biti zadovoljni z londonskimi

razgovori. Vendar je pa hotel slučaj, da je prav v isti številki lista »Corriere della Sera« Domenico Bartoli izrazil znatno drugačno mišljenje. Zanj je nedvomno, da se je Titov položaj odnosno položaj Jugoslavije okreplil, in to prav glede tržaškega vprašanja (»a nostro svantaggio il caso particolare di Trieste«), toda tudi on misli, da brez soglasja Rima Jugoslavija ne more sodelovati pri skupni obrambi Evrope. Da je to poželjna želja Italije, izhaja jasno iz pisanja velike večine italijanskega vladnega tiska. Da pa to ni izraz pravega stanja stvari, je razvidno iz italijanskega prepričanja, da bodo zadnje besede glede vseh teh vprašanj izrekle Združene države Amerike. Če pa bo ta beseda izpadla tako, kakor želijo Italijani, in če bo nova ameriška veleposlanica Italiji prinesla več, kot pa je doslej bilo objavljeno o njenem programu, je pa dokaj problematično.

Ker pa je britanski veleposlanik, Sir Charles Mallet, smatral za umestno, napovedati evropsko rešitev tržaškega vprašanja, je vsa podoba, sporedno z nekaterimi zaviti priznanji z italijanske strani, da je Sir Mallet to evropsko možnost od nekdaj pač znal.

Italijanska politika v Iranu in v Egiptu, pa tudi ona v Avstriji ni take prirode, da bi v anglosaksonskem svetu pobudila posebno zanimanje do bodočega razvoja rimske politike.

Zato morda ni neosnovano, če glede na verjetnost popuščanja notranje napetosti v Jugoslaviji, Titovemu posetu v Veliki Britaniji pripisujemo večjo politično važnost, kot pa bi to naši italijanski prijatelji hoteli.

Važna izjava o Trstu

Britanski veleposlanik v Italiji, Sir Victor Mallet, je ob priliki obiska na sedežu »Zavoda za mednarodno politiko« v Milanu dal naslednjo izjavo o Trstu.

V zadnji številki smo na uvodnem mestu obravnavali to izjavo, danes pa v celoti objavljamo, zaradi njegove važnosti, odstavek, ki se nanaša na tržaško vprašanje.

»Glede tržaškega vprašanja, kako vskladi različne stališče Velike Britanije in Italije do Jugoslavije, bi morali zadevo obravnavati z evropskega in ne z nacionalnega vidika.

Na splošno lahko rečem, da je britansko stališče praktične narave, ki ne sloni na ideoloških razmotiranjih; mi stremimo po koordinaciji strategije v hladni vojni in po uspešnejših pripravah za pravo vojno, če bi na nesrečo do nje kdaj prišlo.

Je vedno mnogo lažje, doseči splošen sporazum in spoštovati različna stališča, če gre za države, ki nimajo skupnih mej. Za Italijo pa je to vprašanje mnogo težje. Prepri-

**Hristos
vaskrese!**

čan sem, da se mnogo Britancev zaveda zgodovinskega in čustvenega pomena tržaškega vprašanja za vse italijanske rodoljube. V javnem kakor tudi v zasebnem življenju so čustvene zadeve vedno najintimnejše in najdelikatnejše. Zato je tembolj naravno, da v Veliki Britaniji nekoliko oklevamo, da bi prihaja do izraza hotenje, ne spustiti se v posredovanje med Italijo in Jugoslavijo, ampak vzpodbujati obe državi, naj se pogajata, razpravljata in poiščeta skupaj pamenten kompromis.

Ne moremo se pa ne zanimati za tržaško vprašanje, prvič zato, ker imamo v Trstu pet tisoč britanskih vojakov, ki jih vzdržujemo z velikimi žrtvami, in katere bi mogli drugod uporabiti, drugič pa zato, ker je naš interes, preprečiti k izgradnji obrambe zahodne Evrope, kar nas sili, gledati preko italijanskih mej in priznati, da je najprimernejša črta za obrambo Italije, ki tvori južnovzhodni bok vse evropske obrambne črte, ona, ki ne poteka po beneški ravnini, ampak mnogo pred njo, in sicer skozi Ljubljano.

Enkrat več morate priznati, da upošteva britansko stališče bolj splošno evropsko korist kakor pa narodno korist enega od obeh pretendentov na tržaško ozemlje. Zato se mi ne zdi pravično, da nas sodite kot nenaklonjene Italiji in kot filojugoslovane. Trudimo se namreč, da smo enostavno filoevropejci.

To je najtehtnejši nauk, ki ga je moral v zadnjem času pogoltniti veliki »Evropejec« De Gasperi...

V prvih dveh mesecih letošnjega leta je pribežalo iz Vzhodne Nemčije v zahodni Berlin 60.000 beguncev, zadnji čas pa je ta tok beguncev se narastel. Begunci pripadajo vsem stanovom in mnogi vzamejo s seboj svoje družine. Življenje v begunskih taboriščih za-hodnega Berlina ni posebno prijetno, taborišča so prenapolnjena in starši si delajo skrbi, kaj bodo našli novi dom in delo. A otroci si v splošnem tudi v taboriščnih razmerah in neprestanem diranju o-hranijo svojo sončno vedrost in razigranost. Za nje je vse to le velika dogodivščina. A starši kakor tudi taboriščne uprave se trudi-jo, da bi jim omogočili brezskrbno igranje tudi v okviru omejenih taboriščnih možnosti. Uprave taborišč in razne organizacije, ki skušajo olajšati beguncem težave, darujejo otrokom igranje, in naša sli-ka kaže, kako manjša deklica celo v postelji drži svojega medveda za tačko.

Slovenski pomladanski običaji Velikonočni prizor

Na Vincenkovo jutro v Halozah ureže vsak gospodar par trsov in jih dene v vodo »frisaše«, da se prečita, kako bo gnala trta.

Ce na Vincenkovo s strehe curl'a, to dosti vinske kapljice. »Rožen, ki jih od Vincenkovega »frisašja«, povežejo v presmec. Navadno so presmeci majhni, nekateri pa nosijo v cerkev k blagoslovu visoke presmeci, ki jih okineajo s trakovi iz papirja. Presmec je sestavljen iz maprike (maprike), drena, crense, borovice, brinja in iver. Nekateri nesejo borovico s korenino vred k blagoslovu ter blagoslovljeno zasade v vinograd. Nekaj presmečevih vejic sežgo po hišah, »da hudi duh hcoj ne pride«. Mapriko izmaknejo iz presmeca ter jo po blagoslovu zataknejo v vinograd ali na njive.

Presmečev les rabijo za razne stvari. Ko gospodinja dela »zácim-bos (zaseko), položi na dno posode križ, narejen iz presmeca, na vrh tri križe iz presmeca pa tri oglje iz ognja, ki ga blagoslovi duhovnik na velikonočno soboto pred cerkvijo.

Ko preti nevihta, zmečejo burkle na križ pred hišo, v peči pa sežgo malo blagoslovljenega lesa iz presmeca. (Sv. Barbara v Halozah.) Ko fant prinese presmec iz cerkve domov, ga vrže na streho. Če tega ne bi storil, bi udarila strela. (Sv. Marjeta na Dravskem polju, Sv. Barbara.)

Vüzem

Vüzem (velika noč) se tudi v Halozah slovesno praznuje. Idi pred veliko nočjo iz Ptujja proti Spuhlji!

Ob haloški cesti se vrstijo Zabovci, Markovci, Nagošenci, Stojnci, Bukovci, ob odmoški pa Borovci, Prvenci. Tipi obcestnih vasi, kjer se skrivajo še starinske hišice.

Vüzem je velik praznik, zato se je treba nanj lepo pripraviti. Hiše in hišice čedno pobelijo, dekline pa jih poslikajo od znotraj in od zunaj. Za to delo rabijo skomolere (patrone), ki jih same izdelujejo. Nekateri jih prodajajo tudi na ptujskem trgu. Tudi na Slovaškem opravljajo to delo ženske. Znanе so lepo poslikane slovaške kmečke hiše, a tudi naše ne zaostajajo. Ornamenti slikarji so različni: stilizirane vrtnice, klasje, nageljčki in druge poljske rože. Najdemo pa tudi moderne vzorce in stilizirane lilije. Barve so zelo pester. Zunaj je poslikan navadno samo spodnji rob stene, ki ima spodaj ob tleh bordure v raznih barvah, navadno so črne. Za prihod vüzma je vsa hišica svatovski pripravljena, koliko poezije in lepote je v taki čedni kmečki hišici!

Tudi v Halozah vse hiše oznažijo in operejo. Toda navade, da bi dekline slikale pred veliko nočjo hiše, tam nisem zasledil.

Od blagoslovljenega ognja si vzamejo moški ogljene za začimbo seboj, da v njo vložene mesa ne popadejo črvi.

Na velikonočno soboto že ob 9. uri dopoldne začno streljati z možnarji in pištolami. Duhovnik hodi v vsako občino blagoslovljati h križem in kapelicam »velikonočno jagnje«. Obdarujejo ga s pisankami in klobasami. Po blagoslovu ženske v tek, kajti katera prej pride domov, se omoži. Košare pokrivajo z namiznimi prtji, pisanimi rutami in pečami.

Zvečer pa zagorijo po Halozah in na Dravskem polju »vüzemance«, »vüzence« (kresovi). Eni jih kurijo zvečer, drugi jutraj. Kupe suhljadi razvrstijo v obliki križa, monštrance ali pa po vrsti. Pri vüzencih pojejo, streljajo, igrajo in skačejo preko ognja. Za »žegnane« speečo ženske zbidrihe (šartelj), potice nadevane z rožiči in orehi, povitice iz zvitega testa in nadevane s cimetom, posušenim grozdem in orehi. Na veliko noč gredo gospodarji takoj od cerkve in pokladajo živini. Vsak vol, konj, vsaka krava, vsako živinče in tudi pes dobi kos blagoslovljenega kruha, samo mačka ga ni vredna.

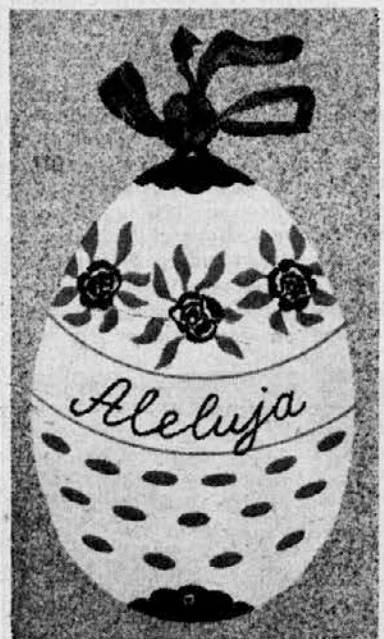
Narodna noša se v Halozah ni več ohranila. »Le fantje pridejo na veliko noč k večernicam še v slovenski ali hrvaški narodni noši« pravi moj izvištel. Hrvaška narodna noša je pa tudi haloška saj so tudi po Halozah nosili brgeše.

Pisanke barvajo sedaj vse rdeče. Nekateri navežejo na jajca deteljico. Prej so jih popisali z oljem, napis je bil navadno: Veselo aleluja! Botri delijo otrokom pisanke (jajca), drugače jih v Halozah o vüzmu ne obdarujejo. O veliki noči morajo otroci botrom roke poljubljati. Seveda ciganijo tudi v Halozah fantje dekleta za pisanke.

Kop

Veliko znojja prelje Haložan v vinogradu. A trdo delo je združeno tudi s poezijo.

Ce najde kopač pri prvi kopi mravljo, bo vse leto žalosten, če kačo, ima sovražnika, če kuščarja

PISANICA

jezo. Tudi rdeče mravlje pomenijo jezo.

Ko gre Haložan prosit delavcev, pravi:

»Dva kopat,
eden ostrit,
dva, tri, štirje pa razurit.«

»Razurit« je zaničljiv izraz za rezanje trsja.

Ko kopači skupljejo do vrha, se kotajo v grabo. »Ostra« je mož, ki spiči kolje. Ta mora ob kopi dobiti cvrtje. — Ko si zvečer ob delopustu počinejo, zapojejo angel-sko česčenje. Nato si motike »stružijo« in s tem ves trud pustijo na zemlji v vinogradu. Za kopače skuha jo ječmenovo kašo, v kateri se kuhajo tudi svinjske noge.

Sv. Jurij

Sv. Jurij je pomladanski junak. Pred soncem natrga gospodar divjega šipka in ga naveže na križ na oknih.

Popoldne navežejo Jüreka (kakega fantka) z bukovim listjem, za pas ima vrbovo skraj. Goni jo ga od hiše do hiše. Pri tem običaju piska kak fant na pastirsko žveg-ljo. Ce se ni ozelenelo, mu navežejo namesto bukovega listja bršljana. »To je znak veselja nad pomladjo«, pravi moj poročevalec. Po hišah dobijo južino, jajca ali denar in tudi pijače. (Jüreka in godce pogostijo.) Navadno imajo godci »šestke« (žveggle s šestimi luknjicami). Te žveggle izdelujejo doma. — V jeseni 1928 sem zagledal na travniku pri Podlehniku odraslega pastirja, ki je piskal na žveglo. Stopim k njemu in ga opazujem. Piskal je razne melodije, med njimi tudi moderne. Čudoma sem opazil, da je slepec. »Pa zakaj piskate?« — »Ne vidim nič. To je moje edino veselje na svetu.«

Znana je haloška:

»Sv. Jüri
v grabi küri,
konja peče
v r... si meče.«

Pri Sv. Marjeti na Dravskem polju pa pojejo (govorijo) pastirji:

»Pridi, pridi, sveti Jüri,
gor na bregi nam zaküri,
skoro bomo krave pašli,
nemamo kaj v jasi d.ati.«

Jurjevanje je pri nas Slovincih še močno razširjeno, seveda ne mislim jurjevanja na ljubljanskem gradu, kar je moderen ljubljanski »običaj«. Najbolj znan je menda belokranjski zeleni Jurij, ki so ga vodili že po Dunaju in drugod. Oton Zupančič ga je ovekovečil v svoji pesmi. Pisal pa je o njem Ivan Šašel v Bisericah I., 188 st.:

»Prošel je, prošel, pisani vüzem
Došel je došel, zeleni Juraj.
Na zelenem konju
Po zelenem polju itd.

Slika zelenega Jurija je objavil Šašel v II. zvezku Biseric na koncu knjige.

Pa tudi naš dr. Josip Pajek obširno poroča o našem zelenem Juriju v Critah iz duševnega žitka štajerskih Slovincov na str. 63-65. Še bolj pa je razširjeno sprejajanje zelenega Jurija pri Hrvatih in Srbih.

Pred nekaj leti sem bral v časopisih, da je učiteljstvo v Laškem uvedlo med mladino zopet staro

jurjevanje, o katerem poroča že Orožen v knjigi: »Das Bistum und die Diocese Lavant. IV. 2. Dekanat Tüffer, str. 230. Tam, kjer je ta običaj že izginil, pa je bil nekoč živ, se da med mladino gotovo zopet uvesti.

V »Slovenskih običajih« je M. Majar-Ziljski (Slov. Bčela 1851, 106-107) lepo opisal, kako se praznuje Sentjurje na Koroškem. Saj je znana šentjurska koroška:

»Sveti Sentjuri
potrka na duri,
ma eno hvačo zeleno
eno rudečo.
Je že le pršu v deževu,
je ga že vse vesevo
tičice v grmovji,
kukovca v bukovji.
Rumene dožice lepo cvetó
se sveta Sentjurna veseló.«

Sveti Jurij je povsod pomladanski junak.

Okoli Vrbskega jezera je ohranjen poseben običaj, ki mu pravijo »Sent Jurija jahati«. Na jugozahodu sega do Sent Jakoba, na zahodu pa do Podkloštra. To je hrupe spredod, ki bi ga bilo potrebno opazovati, fotografirati in natančno opisati. (Prim. Graber, Volksleben 266.)

FR. KOTNIK

Blagoslavljanje jedil spada med najlepše in najbolj razširjene velikonočne običaje. Na sliki vidimo poljsko dekletce v Ameriki, ki ji duhovnik blagoslovja lepo pripravljeno košarico z »žegnoma«. Zdej bo hitela domov k materi, očetu, bratom, da jim prinese velikonočno čeznilo. Materi se bodo orosile čči ob spominu, da je tudi ona nekoč tako nosila k blagoslovu, tam daleč na Poljskem ... doma. V takih drobcih spominih se izpeva njeno življenje, oče dela, otroci pa z žarečimi očmi sanjajo o bodočnosti ...

VELIKONOČNO PREBUJENJE

Vzpenjali smo se po zložni kamniti stezi. Prav nad Miramarom smo se ustavili.

»Poglej, no, Savo, če ni to nekaj posebno primerne zate! Kar svinčnik v roke, pa pišči, se je posmejala Majda in grizla drobno travno bilko.

Vsi štirje smo posedli v krogu. Tedaj smo se šele prav razgledali. Majda je imela prav. Bilo je nekaj čudovitega. Grad je ležal prav pod nami, jasno se je odražal med črnimi smrekami in borovci. Gledali smo naše mesto, ki je bilo še lepše in večje v soncu, gledali smo morje, prozorno in sinje. Nekatje so ogradiami je žvižgal kos.

»Majda, saj ne veš, kaj govoriš.

naravno, se je spravila nad Lučko: »Ti si zavedna Slovenka, pa mi povej, kako je to, da nimamo nobenih novih modernih pesmi, da so vse naše stvari tako puste, prav nič privlačne?« Brez pomisleka se je spustila v pogovor in zdaj je iz nje vrelo. Misli mnogih njej podobnih deklet so se sprostile in čakale odgovora. S Savom sva rado vedno prislunhila, kaj bo odgovorila Lučka na to. Vedela sva tudi, da Majda ni mislila resno, rada bi le podražila Lučko.

Miramarski grad se je še vedno belil pod nami sonce pa je zakril oblak.

»Majda, saj ne veš, kaj govoriš.

li! Iz njihove pesmi sem razbrala starodavno zgodbo, ki je za čuda podobna naši: zgodbo stoletnega trpljenja pod tujcem, borbe za narodni obstoj. In vendar so ohranili svojo govorico, še vedno trdno upajo v svoj narod in čuvajo v sr-cih narodno zavest...«, je z zano-som končala Majda.

Nad ozelenelimi travniki je sijalo sonce; nenadoma se mi je zazde-lo, da ni še nikoli močnejše sijalo.

»Oh, pogledj no, tiste pirhe! Pa kdo je tak umetnik?« se je navdušil Savo. V košarici so bili prelepi pirhi: prave slovenske pisanice, rdeče in modro porisane. Majda je živo zardela: »Oh, saj ni nič posebnega!«

Torej taka je bila ta stvar! Tako so pomagale tiste besede nad Miramarom, tako je ohranila Majda v sruu koroške besede.

S Savom sva hodila preko paš-nov. Nizko grmičevje se je že pre-bujalo in brinjeve jagode so pričele zeleneti. Dajati ljudem vere v Kras in v njegove ljudi, da bi razumeli, kako so še vedno trdne k renine kraške zavednosti: da stoji skozi stoletja prav tako trdno, kakor stoji Benetke na kraških hrastih!

Zavila sva v cerkev, k molitvi. Možje, žene in otroci so klečali v klopih. Savo, ki je stal med otročadjo, se je zdel še višji. Orgle so zdaj pa zdaj zaskripale. Ko je župnik izpostavil Najsvetejše, so vsi pričeli peti. Tudi Savo je pokleknil. Vse je bilo skromno in pre-prosto, a obenem neskončno veličastno. Med oblaki kadila sem hipoma ujel Savove oči. Bile so čudno svetle, a vedre in jasne.

Uganka je bila rešena. Danes ni vstal le Rešenik: iz zimskega sna se je prebudila vsa narava, do narodne zavesti se je dvignila Majda, Savo pa je našel vero.

Vsi smo peli: »Aleluja!«

Zunaj pa je sijalo sonce in cve-toče veje jablane so silile skoro skozi cerkvena okna.

VOJKO

Velikonočni vzdihi begunca

Daleč, daleč se mi skriva
Predragi moj domači kraj,
Le spomin ga še odkriva,
Ko v mistih vračam se nazaj.

Velikonočni božji dan
Praznujem v osmič že v tujini!
Med tujci tavam nepoznan
Po obširni pokrajini,

Ker gorovje dom mi krije,
Da zame videti ga ni.
Glas srcá po njem še vpije
In hrepené po njem oči.

Velika noč, pomlad zelena
Spominja zopet me na dom,
Domača hiša zapuščena
Me kliče, kdaj se vrnil bom.

Le za dom srce mi bije,
Na dom obrača se oko.
Le za dom ljubezen klije,
Po domu usta kličejo!

Ivan Krivec

SLOVENSKA VELIKA NOČ

»V takem vremenu se šele prič-ne pravo življenje«, je tiho dejala Lučka. »Jaz kar zaživim! Samo da pogledam to nebo, morje, komaj ozelenelo travo — pa sem dobre volje. Še več: zdi se mi, kot bi bila pri veliki daritvi, kot bi bila pri maši!...«

V njenih očeh je vse vriskalo in pelo. Savo se je komaj vidno posmešnil. Videl sem ta posmeš in videl sem svetlobo Lučkinih oči. Isto sonce, ki e ožarjalo Lučko, ni moglo ogreti Savove duše.

Nekaj čudnega je, koliko mladih ljudi, ki bi se jim moralo vse sme-jati, ne pozna pravega veselja, ne čuti radosti ob pogledu na naravo. Kdo ve, kaj je temu vzrok. Morj, da jim manjka vere in zaupanja, morda niso še nikoli občutili tega, kar čuti Lučka?

Kot bi bral moje misli, se je Savo obrnil k meni: »To so le lepe besede; Lučka je pesnik!« Nasmehnil sem se, pa bi se rajše ne bil. Težko je odgovarjati takim ljudem, težko je pregnati temo iz oči. Lučka pa ni bila čisto nič užaljena nad Savovimi besedami. »Ti ne veš o takih stvareh prav ničesar: pa boš že izvedel!«

Majda ni bila nikoli navdušena za take pogovore, in kot je skoro

Se nikoli nisi videla naših Bar-kovljank in Gorenjk v prazničnih narodnih nošah? Nisi še nikdar barvala in risala pisanice, nikoli nisi še odpirala z rožami poslikane skrinje in s sveto pobožnostjo prebirala orumenele liste starega molitvenika? Kaj moreš vedeti o vseh teh stvareh, ki so v duši našega naroda brezmejen zaklad?« Lučki je drhtel glas. »Vprašaj svo-jo mamo, svojo nono! One vedo, kaj so naše narodne noše, naši običaji, kaj je naše petje!«

S prosečih strani se je nenado-ma oglasila harmonika. Razigrani fantje so prepevali na ves glas in slovenska pesem se je razlivala vse do morja.

»In slovenska pesem! Sama tako rada poješ naše narodne — in moreš primerjati te umetnine nezna-nih starih pevcev s tujim kičem? Glas, ki poje v sru naših ljudi tu in po vsem svetu, kjer so še Slo-venci, ta glas moli Boga, opeva našo zemljo in naše ljudi: to je naša pesem!«

Dve jadralci sta se belili na morju. Sonce se je polagoma nižalo in zarlovalo na vodi žarečo sled. Majda je molčala in gledala v tla.

Na cvetno nedeljo nas je obiskal Miro. S seboj je prinesel svežino

premalo, pozimi se telo nehoté po-leni.«

Problem sva rešila tako, da sva šla na dolg izlet, čeprav je pihalo. Z najinega sprehoda sva odnesla mnogo svežega zraka in veselja ter vedrih misli.

Pršla je velika noč. Ugibali smo, kam naj bi šli popoldne. Savo je bil zadnje čase izredno molčeč, Lučka pa se je skrivnostno muzala. Skušal sem na različne načine razvozlati uganko, pa ni šlo. Nenadoma smo se vsi trije spomnili, da nismo že dolgo videli Majde.

Torej kar k nji domov, v tisto prijazno vasko je zaklicala Lučka. »Upam, da se ne bo več kujala.«

Pa smo jo mahnili k Majdi. Cu-dili smo se, kako se je narava sama pripravila za praznik. Vse je zelenelo, celo stare ograde so ble-stele v soncu. Majde skoro nismo prepoznali. V treh tednih se je ne-verjetno spremenila. Nič več ni bila nevoljna na Lučko: vesela nas je bila in sprejela nas je s potico in s pršutom in teranom: prava kraška gostoljubnost.

»Prejšnjo nedeljo sem bila z bratrom na Koroškem. Savo, to bi bilo kaj zate, da bi risal! Bila sem tudi na njihovem semnju. Kako je bilo vse pestro, in kako so Korošci pe-

ZELENI JURIJ V HALOZAH

VESTI z VIDEMSKEGA

Zgodovina cerkvice svetega Kvirina ob Nadiži

Ko prideš iz Cedada do mosta sv. Kvirina, se cesta deli na dve. Prva gre ravno naprej, a se kmalu razcepi in pelje v dve različni dolini, v šentlenartsko in sovedenjsko. Druga in glavna cesta pa obrne na levo in pelje ob Nadiži v bližnji Sempeter.

Malo pred Sempetrom vidiš krasen in visok most, ki te pelje čez Nadižo v Dolenji Brnas, prvo slovensko vas na desnem bregu Nadiže.

Nedaleč od tega mosta pa vidiš ob cesti eno najstarejših, če že ne najstarejših cerkev nadiške doline, to je cerkev sv. Kvirina. O njej pravijo, da stoji bajé na razvalinah poganskega templja, ki je bil posvečen boginji Diani. V bližini so izkopali starine, ki dokazujejo, da je bil ta kraj že v prazgodovinskih časih naseljen.

Cerkvica sv. Kvirina, večkrat predelana, je ohranila več gotičnih znakov, n. pr. okna in gotični v kamenu vrezani napis:

»Anno Domini 1493, Ma(iste)r Martin(u) piri(ch?)«

Ta napis je podoben popolnoma onim v Landarski jami, v Dolenji Mjersi in v Brisčah. Na primerek »Piriha« naletimo šele v nadiški dolini. Zupnik Peter (epresbyter s. Petri Sclaborum) imenuje leta 1480 v svoji oporoki za dediča nekoga »Piriha«-a. V pogodbi iz leta 1505, »actum in villa Alzidae« (Alza), se imenuje cerkveni ključar cerkve sv. Kvirina in cerkve sv. Jakoba v Azli, neki Filip anepos Urbani Pirecha. Leta 1608 je bil župnik v Sempetru Mathias Pirich in leta 1558 Gregorius Pirich je bil kurat na Stari gori. Vse kaže, da je bil ta Martin Pirich v sorodstvu z zidarskim mojstrom Andrejem Pirichom iz Loke, ki je takrat deloval na Tolminskem in na Beneškem (v Landarju in Brisčah). Imenuje se še neki »Bartholomeo pictore de Lochs kot priča oporoke duhovnika Klementa Bernarda Naistoth, ki je umrl leta 1531 kot šempetrski župnik. Gre za družbo slovenskih cerkvenih umetnikov Pirihov, ki so predelali ali sezidali večino cerkva nadiških dolin, n. pr. pri Lipi, v Kravarju itd.

Okrog cerkve sv. Kvirina je bilo tudi staro pokopališče, kamor so nosili pokopavat mrljice iz vseh bližnjih dolin in celo iz Bovca, kakor pravi ustno izročilo.

Cerkvica sv. Kvirina je bila večkrat predelana in je izgubila vsaj prvotni slog. Leta 1600 je arhidiakon Missio našel v njej dva čedna in lepa lesena oltarja z lepo sliko sv. Kvirina (obona picturae). Ko je Benečija izgubila upravno samostojnost, je bila ta cerkev opuščena in je služila za senik in celo za lazaret za kužne bolezni.

Iskrni beneški rodoljubi so proti koncu minulega stoletja začeli delovati na tem, da bi se stari zgodovinski spomenik sv. Kvirina zopet prenovil, čimbolj mogoče v stari obliki, in s pomočjo pobožnega ljudstva so to tudi dosegli.

Pri cerkvi sv. Kvirina, okrog »lastre« (kamenite mize) pod lipo, se je zbiral enkrat na leto, in o potrebi tudi večkrat, slovenski »arenog« (parlament), ki je razpravljal in ukrepal o deželnih potrebah.

o javnem redu, sodil hudodelstva in prestopke itd. Tukaj pod milim nebom so imeli beneški Slovenci svoj povsem izvirni in čisto demokratičen parlament, kakršnega drugi Slovenci niso poznali. Na ta parlament je prihajalo vseh šestintrideset županov Landarske in Mjerske banke pod predsedstvom landarskega ali mjerskega velikega župana.

Pri sv. Kvirinu so pravde morda bolj pametno sodili in bolj modre odloke razglašali kakor v sedanjem, razsvetljenem veku! Takrat je bilo med beneškimi Slovenci še mnogo navdušenja za stare pravice in veliko plemenskega ponosa nasproti furlanskim sosedom.

Samostojnost Beneške Slovenije je zatrla Avstrija in njena naslednica, Italija, ni krivice popravila; nasprotno: ta hoče s silo izbrisati iz teh zgodovinskih dolin še slovenski jezik!

Cerkvica sv. Kvirina obuja bene-

CERKEV SV. KVIRINA PRI SEMPETRU SLOVENOV

škim Slovincem spomin na srečne zgodovinske čase, na katere so tako ponosni. Cerkvica je bila proglašena za narodni spomenik in pod fašističnim režimom so jo posvetili spominu padlih vojakov naše doline v prvi svetovni vojni. Pod lupo »je vzdana velika mar-

mornata plošča, na kateri je vkle-sanih štiri sto imen slovenskih vo-jakov, ki so padli za Italijo. Na železni ograji je zapisan z veliki-mi črkami: »Qui i morti vivonoe.

Pa tudi mi živi beneški Slovenci hočemo živeti, čeprav hočemo, da bi izumrli!

Velikonočni običaji v Benečiji

Ko mirno opazuješ obnašanje Benečanov v velikem tednu, lahko porečeš, da se srčno sirišajo z božjimi skrivnostmi, ki jih cerkve-na liturgija oživlja v svojih obredih: Kristusovo trpljenje in vsta-jenje.

Ce pa berš zgodovinske knjige o Benečiji, bi rekel, da je bila nek-daj njihova vera še močnejša in živahnjša.

Karel Podrecca, slavni sin te zemlje, piše, da so se na cvetno ne-deljo stari Benečani zbirali pri cerkvi sv. Kvirina in tam, na Sempetrski ravnini, uprizarjali sveto igro.

Tega je bilo ljudstvo zelo vese-lo in navdušeno, ker so se na cvet-no nedeljo hiše izpraznile in oči so solze točile. Te slavne preteklo-sti so danes sami ostanki in ljud-stvo, ki tega ni krivo, je zelo žalostno. Verni človek in rodoljub, ki prihaja sem na »oljčince«, vidi zelo natlačene cerkve, kjer pojejo »pasjone« kakor po starem in ko sliši prvi prepevek: »Tarpjenje Go-spuoda našega Ježusa Kristuša pč arspisovanju svetega Matevža«, mu trepeče srce in oči se mu zasolijo.

Na velik petek ljudstvo ne hodi v cerkev samo častiti sveti križ ali poslušati pridige, kakor drugod. Be-nečani na ta dan premišlujejo bolj globoko o Kristusovem trpljenju. Njihovo rahločutno srce žaluje tu-di po njegovi materi Mariji. Sku-pine žen, ki so odmolile pri »božji martirji«, vstanejo in gredo pred ol-tar Matere božje in tam začnejo peti žalno pesem. V družinskem krogu bodo nocoj po večerji kot navadno molili »rožark«, a potem ne boš slišal navadni »častitok«; ti bodo peli le pesem velikega petka, ki te je tako presunila davi v cerkvi. To pesem bi lahko imeno-vali ljudski opis Kristusovega in

Marijinega trpljenja. Se glasi ta-kole:

»O muoj Ježuš,
o muoj Sin
kod' si hodu,
kde si biu?
Tod' sau hodu,
tod' sam biu,
sam karvavi puct potiu,
ljepa roža
Mati božja
Marija sedam žalosti.«

OPOMBA: Vsega skupaj je pet popolnoma enakih kitic, razen tega: pri 2.:

»Par ti veliki koloni
san hrižlan biu.«

pri 3.:

»S tarnjovo krono
sam kronan biu.«

pri 4.:

»Na brjeh Kalvarije
sam te težki križ nosiu.«

pri 5.:

»Od kapje do kapje
na križi vso kri preliu.«

Velika sobota je predpraznik vstajenja in zato ima čisto veseli izraz. Kadar iz zvonika odmeva »glorijaa«, hitijo ženske k studencu se umivati, ker takrat zbrise voda te male »grjehe«. Popoldne hodi mašnik »žegnata velikonočna jedila. Živahne trume otrok spremlja-jo matere, ki nosijo v določeno hišo polne pletenice slaščic, ki jim pravijo: manhi, golobice, šnite, kruh objejan in razne »prasečine«, jajca in jabolka. Vse to bodo jedli jutri po velikonočni maši, ko bo mati vzela iz »vintule« ves božji dar in ga položila na lepo pogrnje-no mizo. Tedaj bo stopil naprej stari oče ali poglavar družine, je-dila prekrizal, nato jih razdelil med prisotne. In to bo delal s takšnim ponosom in s takšno resnostjo, kot da bi bil duhovnik, ker se mu bo zdelo, da razlaga Kristusovo delo pri velikonočni večerji.

LESNIKAR

Pride velika noč

Pust pride an pasá,
'jubca čaka tam domá;
pride pepeunica:
'jubca ostane samica.
Muč, muč:
pride velika nuoč,
de ji prid'jo
pučbje na pomoč.

Velikonočna pesem

(po rokopisu iz 17. stoletja)

Jesus je od smerti vstau
od njega britke martre:
ob tu se veselimo,
inu Boga hvalimo.

Alleluya, alleluya!

Ak' bi ne biu od smerti vstau,
ves volen sveit pogubljen biu:
nam se je veseliti,
nam otske h' troшту priti.

Alleluya, alleluya!

Buh je taku milostiu biu,
svojga Synka med nas spustiu;
od Marije je rojen biu,
ves volen sveit resveseliu.

Alleluya, alleluya!

Sazheu Jude vuzhiti,
deb' Bogu slushili;
Judje so za slo vseli,
na krish so ga raspeli.

Alleluya, alleluya!

Na krishu je to smert storiu,
svet' Joseff ga je dolu sneu:
Maria prejemala,
vse rane kushovala.

Alleluya, alleluya!

Kir je biu Jesus pokopan,
en kamen je biu gori djan;
na tretji dan je gori vstau
inu je v Galileio shou.

Alleluya, alleluya!

Te Angel je h tim shenam djau,
de je Jesus od smerti vstau:
»Poidite, Jogram pravite,
pervezh Petru osnanite.«

Alleluya, alleluya!

Maria Magdalena
ta je ta perva bila;
kir je Jesusa videla,
s' svojimi dvema sestrama.
Alleluya, alleluya!

OPOMBA: Stran rokopisa z ostali-mi štirimi kiticami je bila uničena!

Odgovorni urednik: dr. Janko Jež
Tiska:
tiskarna »Adria«, d. d. v Trstu

ZDRAVNIK
Dr. FRANJO DELAK
v TRSTU

sprejema od 15. - 17. ure
v ulici Commerciale št. 10-II
Pokličite tel. št. 31813

Stanovanje: Strada di Fiume 20/III

ZOBOZDRAVNIK
Dr. STANISLAV PAVLICA
sprejema od 9 - 12 in od 17 - 19
TRST, VIA COMMERCIALE
10-II., TEL. 31-813

Mizarji
kmetovalci
podjetniki
Deske smreko-
ve, macesnove
in trdih lesov,
trame in par-
kete nudi najugodnejše

CALEA
TEL. 90441 TRST
Viale Sonnino, 24

Lepa pomladanska moda v veliki izbiri pri tvrdki

Udovič Franc

TRST - Ulica Mazzini 44 - Trg Ponterosso 5
Cenjenim odjemalcem voščimo veselo veliko noč!

Velika izbira vseh vrst kuhalnikov in štedilnikov na plin, tekoči plin, elektriko, les in premog, najboljših znamk - Električne hladilnice in hladilnice na led - Najlepši darilni predmeti, servisi iz porcelana, umetniške keramike, stekla in kristali

pri tvrdki

Plačilne
olajšave

KERŽE

TRST - Trg Sv. Ivana I
(Piazza S. Giovanni) - Tel. 50-19

Vsakovrstno pohištvo: **Tovarna pohištva**
SPALNICE - JEDILNICE - **Tel. 32**
KUHINJE ITD. --- PO NA-
ROČILU IZVRŠI VSAKO
DELO --- POROSTVO ZA
DOBER NAKUP --- TOVAR-
NISKE CENE --- DELO SOLI-
DNO --- DOMACA TVRDKA

PRINČIČ
K R M I N
Cormons - prov. Gorizia

URARNA UL. ROMA 19 **ZLATARNA**
VELIKA IZBIRA, PO ZARES KONKURENCNIH CENAH!
LASTNA DELAVNICA. KUPIM IN ZAMENJAM ZLATO, SREBRO
IN DRAGULJE.

Strašila pri „Mrtvaškem studencu“

(Pravica v nediškem narečju)

Flip Balantu iz Matajura je biu jagar, ki nje hodu na jago samu ob nedejah po maši, ampak skor vsak dan, poljete an pozimi, po dne an tud po noč; kuražan, de se zluodja se nje bau.

Ankrat se je vraču iz Ruonca ponoč. Nebuó je bilo jasno an sja-la je luna. Kadar je paršu do stu-denca, ki mu pravjo »mrtvaška uoda«, je teu se odpočit an se na-pit frišne uode an takrat se je spuomnu, de studencu pravjo »mrtvaška uoda« zatuó, kjer v starih časih, kadar Matajurci so morli nosit podkopavat mrljice v Spjeter, par tistim studencu so počival. Ka-dar misli na tuo, zagleda na pot pred sabo pogarnjeno veliko bjelo rjuho an na nji velik kupac zlat-niku, ki so se bliščal ob luninem svitu.

Flip je ku okameneu od strahu an je premišljavu, al vteó al po-grabit zlatnike an ratat bogat.

Kadar tuole premišluje, čuje a-dan glas iz bližnjega grniča, ki mu pravi: »Flip, če spraviš kupe vse štiri konce rjuhe, vsi zlatniki bojo tvoj; pa ne stuoj se ustrašit tega, kar boš videu an slišu.«

Goj ga tele besede Flip se je bliščal v oč.

spuomnu, de je kuražan an de se ne ustraši, an če vsi paklenski hu-diči ga pridjo strašit. — »Naj bo, kar bo! — je jau — le zlatnike če bom mogu odnest.« An je vrgu dol na tla pušo an je počas parjeu do rjuhe; je previdno parjeu za a-dan konac an ga vrgu tje na sred. An takrat je začelo strašnoo gar-mjet an zemlja se trest pod njega nogami. Flip je pobledel, pa se je spuomnu na glas iz garmiča: »Nič se ne ustraši tega, kar boš videu an slišu«, an je lepuo parjeu za drug konac rjuhe an ga vrgu tje na sred. An je začelo gorjeti okuo-le njega an iz plamenu stuo an stuo ognjenih kaš so sikale prvot-njemu, ku de bi tjele ga oklat, an stuo an stuo vukou je parletjelo iz bližnjega bukouja an tulilo an se zaganjalo pruoit njemu.

Trjeskalo je, garmjelo, kače so sikale pruoit njemu, vukouvi s od-partimi ustmi so ga tje grizt, tri stuo zelenih vragou je parletjelo iz bližnje hosti an srepuo tulilo okuole njega, za ga prestrašit. Flip se nje bau vsjih tih paklenskih hu-diču, kjer se je spominju besjed iz garmiča: »pa nič se ne ustraši te-ga, kar boš videu an slišu.«

Goj ga tele besede Flip se je bliščal v oč.

Velika žalost se ga je lotila, de se je ustrašit tistega presnetega ka-mana an zapravu suojo srječo. S suzami v očeh je gor pobrau suojo pušo an je teu iti pruoit duo-mu, kadar začuje iz bližnjega gar-miča tele žalostni glas: »Joj mene! Ze pet stuo ljet sem čakala telega dne, de bom rješana iz vic. Ti,

Flip, bi me biu rješu, če bi nje biu se ustrašu paklenskega kama-na. Sada pa bom morla naprej tarpjet v vica an čakati, de kadu adan tičjac bo parnesu v kjunu adno bukovo senje an ga spusti na zemjo. Iz tega senja bo zrastla bukva, ki bo doprnesla drugo senje. Tuole drugo senje bo padlo dol na zemjo an bo zarodilo drugo bukvo. Iz druge bukve bo padlo tretje se-nje, iz katerega bo zrastla tretja bukva, an kadar tala bukva bo stara že stuo ljet, pride adan člo-vek, ki jo usječe an zažaga v da-ske, iz katerih naredi adno zibjelo, v katero položi suojo otročiča. An kadar te otročič zraste, postane mašnik, an šele tist dan, ki bo pjeu svojo parvo mašo, jest bom rješa-na iz vic.«

Flip Balantu se je ves žalostan povarnu v Matajur an premišljavu o tisti ubuogi duši, ki bi jo biu la-hko rješu iz vic, an povarh tegá še bogat postau, če se nje biu pusti prestrašit od hudičove pošasti. Od tistega dne nje hodu vič na jago, nje hodu vič iz hiše po avemari, an vsako ljetu na obljebnico tiste-ga dne je plaču svjeto mašo za ti-sto ubuogo dušicu pri »mrtvaškem studencu«.